

Tisztelt Egybegyűltek! „Lendüljön fel” hát újra – legalább gondolatban – az *Illyés Gyula* által is megénekelte kodályi „karmester-pálca”,
„mert egybe álltunk általad,
s az is, ki nem dalol,
érzi a Lét, a Rend szabad
összhangját valahol.”

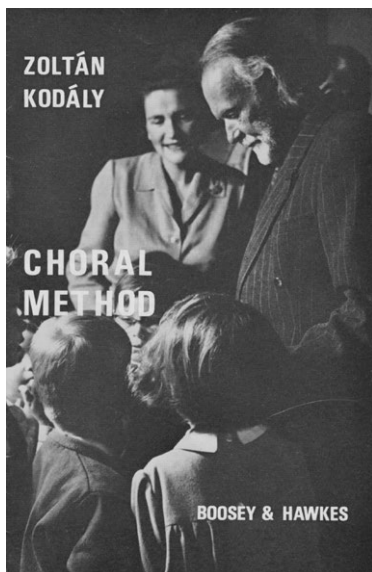
Köszönöm megtisztelő figyelmüket, a konferenciához tartalmas idő-töltést, szakmai feltöltődést kívánok!

Kutnyánszky Csaba

Kodály zenepedagógiai művei: a „karéneklés iskolája”

Önkényesnek tűnhet fel, ha Kodály zenepedagógiai műveit – a kétszólamú gyűjteményeket és a Triciniát – a *karéneklés iskolája* gyűjtőnévvel illetjük. A címbeli idézőjel árulkodó lehet azonban az olvasó számára, hogy valahol mégiscsak szerepel ez az összefoglaló cím. Kodály pedagógiai műveinek az 1960-as években a londoni Boosey and Hawkes kiadónál megjelent sorozatát beharangozó kis reklámfüzet címlapja szerint: *Kodály Choral Method* = *Kórus módszer*, de egészen pontosan nehéz magyarul visszaadni.

A kis írás magyarul a *Visszatekintés* III. kötetében olvasható (113. oldal) Bónis Ferenc fordításában. A német kiadás a *Chor Schule* sorozat-címet kapta, s a fordító alighanem helyesen járt el, amikor ennek megfelelően *A karéneklés iskolája* címet adta a magyar változatnak. Hogy a zeneszerző egyetértett az angol/német címmel, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy előszót is írt a füzetbe. Ebben Kodály felidézi az 1920-as éveket, amikor érdeklődése a gyermekkarok, majd a zenei nevelés kérdései felé fordult. Megemlíti, hogy az angol kóruskultúrától milyen ösztönzést kapott,

s ezt szeretné viszonzni az énekgyakorlatok angol kiadásával. Így zárja az Előszót: „Korábbi kórusaim meleg fogadtatása arra a reményre jogosít, hogy angolul beszélő fiatal barátaim hasonló módon fogadják a Karéneklés iskoláját is.” (E mondat megértéséhez tudni kell, hogy több gyermekkari darabja az Oxford University Press kiadónál már az 1920-as évek végén megjelent és többé-kevésbé a repertoár részévé vált.)

A Kodály zeneszerzői műhelyéből kikerült első kifejezetten pedagógiai célú munka a *Bicinia Hungarica* – még sorszámozás nélküli – első füzete volt 1937-ben. Költői ajánlása a hajdani galántai iskolatársaknak, játszópajtásoknak szól és közös éneklésre hív: „A nagy harmónia” csak kórusban születhet meg. A kis kétszólamú darabok tehát az első lépést jelentik a karéneklés felé. Az 1941-ben, a második kiadáshoz írott utószó¹ – ami sajnos évtizedeken át kimaradt a kiadásokból – ezzel mintha el-lentmondásban lenne, legalább is a közös éneklést más keretbe helyezi.

„Végül hangsúlyozom, e füzet tartalma, kivéve a külön is megjelent hosszabb darabokat,² nem nyilvános előadásra van szánva, hanem az énekóra változatosabbá tételére.” – írta Kodály. Mégsem zárja ki teljesen a zeneszerző a hangversenyen való előadás lehetőségét: „Ha mégis arra kényszerül valaki, hogy akár idő, akár haladottabb kórus híján ezekben ad elő nyilvánosan, ajánlatos, hogy összeillő két vagy több darabból sorozatot szerkesszen...” Példákat is ad, csak sorszámokkal utalva a csokorba kötött darabokra. (Megjegyzendő, hogy a sorszámok a füzet teljes, megcsonkítatlan kiadása szerint érvényesek.³) A szerzői javaslat miniatűr háromtagú (triós) és rondóformákat ad példaként, még szöveges és szolmizációs darabokat is összeillesztve. Az utóbbiakhoz a *la-lával* éneklést javasolja, „hacsak nem találnak ki rá a gyermekek valami talpraesett szöveget, amire volt már példa”.

Háromtagúak: 9. – 15. – 9. / 18. – 32. – 18. / 28. – 26. – 28. /

Rondók: 2. – 11. – 2. – 13. – 2. / 17. – 3. – 17. – 6. – 17.⁴

A kórusművek és a biciniumok/énekgyakorlatok kapcsolatát a tematikus anyagban vagy a szerkesztésmódok hasonlóságában is kereshetjük.

1 Néhány megjegyzés az I. füzet második kiadásához. Budapest: Magyar Kórus, 1941. Ld. Visszatekintés I. 64-69.

2 A *Három gömöri népdal* című kis szvitről van szó, amely „Különlenyomat a Bicinia Hungaricából” megjegyzéssel jelent meg, de tudtommal a gyűjteményben soha nem szerepelt, csak lapkottaként jelent meg.

3 Mint ismeretes, hosszú időn keresztül csak „istentelenített” kiadás, vagyis az 1. és a 60. számot – Karácsonyi ének, Miatyánk – nélküli 58 átszámozott darabot tartalmazó füzet jelenhetett meg. A példák „teteleinek” számozásában a még mindig közkezen forgó csonka kiadás szerint mindegyik szám eggyel kisebbnek értendő 2. = 1., 9 = 8. stb.

4 Ezeket és a nyomukban járó saját összeállításokat értelemszerűen úgy kell betanítani, hogy folyamatosan, új hangadással nem megszokítva tudják énekelni a karénekesek.

A *Válogatott biciniumok* 3. száma (szolmizációs betűkottával) és a *77 kétszólamú énekgyakorlat* 3. száma (ötvonalas lejegyzéssel) a *Katalinka szállj el* kezdetű gyermekdal kissé eltérő egy szakasznyi ellenpontos fel-
dolgozásait adja a leendő karénekesek ajkára.

Az **Ürgeöntés**hez két lépcső is vezet: a *Kis emberek dalai* 45. száma „zsugorított” népdalszerű dallamával majd ennek kétszólamú feldolgozása a *Válogatott biciniumok* 11. számaként. Végül maga a kórusmű *Gazdag Erzi* népdalra írott verses „történetével”.

Megemlíthetjük a *Röpülj páva* (Fölszállott a páva) kvintkánonját is a BH II. füzetéből (72. sz. a teljes kiadásban) mint az Ady-megzenésítés előiskoláját.

A *Bicinia Hungarica* népdal-alapú darabjaiban, legyenek akár régi stílusú, lefelé kvintváltó dallamok, akár új stílusúak, Kodály megtalálta a polifonikus–imitációs szerkesztés lehetőségét. Két példát idézünk, melyek elég meggyőzően mutatják a pedagógiai darabok és a nagyszabású karművek közötti zenei kapcsolatot, még ha esetlegesnek is véljük őket.

Az **A A⁵** viszony az 1. és 2. dallamsor között a fuga-szerkezethez hasonló kezdést tesz lehetővé:⁵ BH. II. 97. sz. *Nem hitted, hogy katona leszek én* első sora meglepő rokonságot mutat dallamvonalában és néhány hangjában a *Jézus és kufárok* fuga-témájával (21-28. ü.):

l, f / m r / sf m / dt, l, /)
t, / dt,--l, / **f f / m r / tl—m / r dr / m r / l,-- /⁶**

Ugyancsak a motetta fugatémáját, s főleg annak ellenpont-folytatásának tekervényes szekvenciáját juttathatja eszünkbe a *66 kétszólamú énekgyakorlat* 44. száma:

4/4 m f m l, / rd t, l,-- / **l,si,l,t, dt,dr** / rim—ri mfsfi / s

Talán e néhány kiragadott példa is mutatja, hogy Kodály hangversenyre szánt művei és az énekgyakorlatok számos nyilvánvaló és talán még több titkos szálon állnak kapcsolatban egymással, hiszen ugyanaz a zenei szerzői gondolkodás és ihlet hozta létre őket, s így ugyanannak az életműnek az elidegeníthetetlen részei.

Ittzés Mihály

5 *A magyar népzene* c. monográfia III. A mai magyar dallam stílusa c. fejezetében egy 15. századi francia példából kiindulva a dallamszerkezet keletkezéséről elmélkedve írja Kodály (40. old.): „A-nak egy kvinttel magasabb ismétlése talán összefügg a többszólamú zenével is, melyben oly gyakori a második szólamnak felső kvinten való belépése.” – Kodály éppen az ellenkezőjét csinálja: a monofonikus dallam sajátos kvintváltó szerkezetét használja ki, hogy a többszólamúság felé vezesse az abban járatlan magyar zenetanulót.

6 Különböző hangnemű dallampéldák összevetésénél mutatja meg muzikális előnyét a relatív szolmizáció.